

РЕГРЕСНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ВИД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

RECOURSE LIABILITY AS A KIND OF CIVIL LIABILITY OF POLICE OFFICERS

Панченко О.І., к.ю.н.,
фахівець відділу докторантури та ад'юнктури
Національна академія внутрішніх справ

У рамках дослідження нами проаналізовано різні наукові підходи до визначення понять «регрес» та «регресна відповідальність». Визначено, що в юридичній літературі немає однозначного підходу до питання про існування відповідальності в порядку регресу: одні автори виділяють лише часткову, солідарну і субсидіарну відповідальність, інші ж поряд з основними видами цивільно-правової відповідальності згадують також про відповідальність у порядку регресу. Визначено суб'єктний склад, об'єкт, зміст та підстави виникнення регресних зобов'язань. Встановлено, що регресна вимога не має чітко визначеної законом підстави для виникнення подібно до того, як це має місце в зобов'язаннях, які випливають із договорів, із делікту або з безпідставного збагачення. Для окремих категорій зобов'язань є спеціальні норми законодавства, що передбачають право регресу. Для зобов'язань, які виникають через неправомірні дії поліцейських, такими нормами є положення частини 3 статті 1191 Цивільного кодексу України. Обґрунтовано, що поліцейські несуть регресну відповідальність у разі неправомірного завдання шкоди, однак відповідальність вищезначених осіб у порядку регресу можлива лише за умови встановлення в їхніх діях складу кримінального правопорушення за обвинувальним вироком суду щодо них, який набрав чинності. За відсутності обвинувального вироку суду, навіть за наявності вини поліцейського, право в держави звернутися з регресним позовом до такої особи не виникає.

Окрему увагу звернуто на особливості притягнення поліцейських до регресної відповідальності, зокрема тих, які спільно завдали шкоди та несуть солідарну відповідальність за правилами статті 543 Цивільного кодексу України; проаналізовано судову практику із цього питання. Відзначено, що натеper можна знайти не так багато рішень судів, що виносяться за регресними позовами держави до колишніх співробітників міліції (нині – поліцейських), однак усі вони є позитивними.

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність, регрес, регресне зобов'язання, регресна вимога, солідарна відповідальність.

As part of the study, we analyzed various scientific approaches to the definition of “recourse” and “recourse liability”. It is determined that there is no unambiguous approach to the issue of the existence of recourse liability in the legal literature: some authors distinguish only partial, joint and subsidiary liability, while the others also mention recourse liability along with the main types of civil liability. The subject composition, object, content and grounds for recourse obligations are determined. It is established that a recourse claim does not have a clearly defined basis for its occurrence, as is the case in commitments arising from contracts, torts or unjust enrichment. For certain categories of commitments, there are special rules of law that provide for the right of recourse. For obligations arising from illegal actions of police officers, such rules are the provisions of Part 3, Article 1191 of the Civil Code of Ukraine. It is substantiated that police officers bear recourse liability in case of illegal infliction of damage, but the liability of the above-mentioned persons is only possible in case of establishment the elements of a criminal offence in their actions under the sentence passed by a court, which has entered into force. In the absence of a court sentence, even in the presence of fault of a police officer, the State does not have the right to file a recourse against such a person.

Particular attention is paid to the peculiarities of bringing police officers to recourse, in particular, those who jointly caused damage and are jointly liable under the rules of Article 543 of the Civil Code of Ukraine; case law on this issue is analyzed. It is noted that today it is not possible to find many court decisions on recourse claims of the State against former and present police officers, but all of them are positive.

Key words: civil liability, recourse, recourse liability, recourse claim, joint liability.

Актуальність теми. Відповідальність у порядку регресу має місце в разі перекалення на відповідальну особу збитків, що виникають унаслідок виконання зобов'язання за нього або з його вини іншою особою. Право зворотної вимоги до винної особи передбачено у ст. 1191 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України [1], де зазначено, що особа, яка компенсувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи в розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлено законом. Метою відповідальності в порядку регресу є перекалення збитків на особу, відповідальну за їх настання, доведення відповідальності до винної особи, а також відновлення майнового стану особи, яка сплатила відшкодування замість винного.

Як випливає зі змісту ст. 1176 ЦК України, шкода, завдана неправомірними діями поліцейського, підлягає відшкодуванню коштом держави. Тобто обов'язок відшкодувати такі збитки за наявності відповідних умов лежить не на ньому самому, ні на відділі поліції, у якому

він проходить службу, а на державному бюджеті України. Це також підтверджує й те, що обов'язок компенсувати шкоду, завдану суб'єктивним правам особи, настає не коштом майна поліцейського або відділу поліції, а коштом державного майна. Говорити про відповідальність поліцейського, на наш погляд, можна лише в разі застосування до нього відповідальності в порядку регресу. Адже тоді він буде відшкодувати витрачене державою зі своїх власних заощаджень або свого майна, тобто саме в такому разі порушник (поліцейський) буде нести майнові втрати.

Метою статті є встановлення особливостей притягнення поліцейських до регресної відповідальності, а також аналіз судової практики із цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з досліджуваною проблемою, розглядали такі провідні радянські та вітчизняні вчені, як: М.М. Агарков, Р.С. Березовський, А.Х. Гольмстен, О.А. Музыка-Стефанчук, В.Т. Смірнов та інші.

Виклад основного матеріалу. Термін «регрес» у буквальному розумінні означає «рух назад». У цивільному праві регресні зобов'язання розуміються як зворотні вимоги, спрямовані на повернення того, що було сплачено однією особою через вину іншої або за іншу особу. Регресні зобов'язання як особливий вид зворотної вимоги можливі лише тоді, коли первинне зобов'язання виконано однією особою, але з вини іншої особи або за іншу особу, на якій і лежить обов'язок здійснити цей платіж. У зв'язку із цим поряд зі сторонами первинного зобов'язання необхідна ще й наявність третьої сторони, за яку одна зі сторін первинного зобов'язання і здійснила виконання. «Характер регресної вимоги визначається не тим, що вона направлена на повернення платежу особою, яка його отримала, а тим, що платник має право на відшкодування сплаченого за рахунок третьої особи» [2, с. 6].

Найбільш повне визначення регресу, на нашу думку, надане А.Х. Гольмстеном, який вважає, що регрес – це похідне від головного зобов'язання, відповідно до якого одна особа (регресант) має право зворотної вимоги до іншої (регресата) відповідної суми грошей, сплаченої регресантом або отриманої регресатом на виконання головного зобов'язання за того або іншого ставленні до цього виконання третьою особою: або третій особі сплачена ця сума регресантом, або від неї отримана регресатом, або ж, хоча регресант і сплатив цю суму безпосередньо регресату, але залишення її в себе останнім залежить від способу дії третьої особи [3, с. 158].

На думку С.О. Харитоновна, право зворотної вимоги (регрес) – це вимога кредитора до боржника (особи, яка завдала шкоди) про повернення сплаченого через його вину відшкодування потерпілому [4, с. 1087]. З ним погоджується і Р.С. Березовський, який, однак, зауважує, що таке визначення може бути застосованим тільки до регресних зобов'язань, які виникають на підставі зобов'язань з компенсування шкоди [5, с. 268].

У юридичній літературі немає однозначного підходу до питання про існування відповідальності в порядку регресу. Так, деякі автори вважають, що залежно від характеру розподілення відповідальності між декількома особами виділяють лише часткову, солідарну і субсидіарну відповідальність [6, с. 652]. Інші ж, коли говорять про цивільно-правову відповідальність, яка може мати частковий, солідарний або субсидіарний характер, згадують також про відповідальність у порядку регресу, визначають її так: «Регресна відповідальність виникає тоді, коли боржник виконав зобов'язання з відшкодування шкоди за особу, яка безпосередньо її завдала, і пред'явив зворотню вимогу (регрес) до цього порушника» [7, с. 524]. Загалом, відповідальність у порядку регресу спрямована на захист суб'єктивних цивільних прав тих осіб, які виконали зобов'язання за інших суб'єктів. Регрес у системі майнових відносин виконує ті ж функції, що й відповідальність за невиконання договірної зобов'язання або зобов'язання, що впливає із завдання шкоди [2, с. 72].

Є.А. Суханов стверджує, що відповідальність у порядку регресу, або регресна відповідальність, настає у випадках, коли цивільний закон допускає відповідальність однієї особи за дії іншої. Наприклад, юридичні особи та громадяни-роботодавці несуть відповідальність за шкоду, якої завдали їхні працівники під час виконання своїх трудових (службових, посадових) обов'язків [8, с. 596]. Ту ж саму підставу виникнення відповідальності в порядку регресу виділяє у своїй праці й О.А. Красавчиков, однак використовує для цього виду відповідальності іншу назву – «Відповідальність за дії інших осіб». За загальним правилом, стверджує автор, заходи відповідальності покладаються на того, хто порушив зобов'язання або завдав шкоди. Однак аналіз законодавства показує, що для цілої низки випадків передбачені деякі винятки з наведеного вище правила. Їхня сутність у найбільш загальній формі може

бути виражена так: у передбачених законом випадках за дії (невиконання або неналежне виконання зобов'язання, завдання шкоди тощо) однієї особи заходи цивільно-правової майнової відповідальності можуть бути покладені на іншу [9, с. 511–512].

На думку М.М. Агаркова, характерною рисою регресних відносин є наявність як мінімум трьох сторін, з яких мінімум дві є боржниками щодо третьої (або четвертої, п'ятої тощо). Зобов'язальні відносини між цими двома сторонами і третьою особою виникають або через єдину підставу (наприклад, солідарна відповідальність осіб, які спільно завдали шкоди) або через різні підстави (відповідальність гаранта й основного боржника) [10, с. 158].

В.Т. Смірнов вважає, що регресна вимога має похідний характер. Вона виникає тільки на основі виконання якогось іншого зобов'язання, яке щодо регресного умовно може бути названо основним. Похідний характер регресних зобов'язань визначається самою сутністю поняття регресу. Справді, якщо регрес – рух назад, то, очевидно, йому має передувати рух уперед, наявність якогось іншого зобов'язання, через виконання якого і виникає право зворотної вимоги виконаного. Автор поділяє думку М.М. Агаркова про необхідність наявності в регресному зобов'язанні трьох сторін, однак не погоджується із твердженням, що дві з них мають бути боржниками щодо третьої. В.Т. Смірнов вважає, що наявність двох або кількох боржників, зобов'язаних здійснити тому самому кредитору виконання, безпосередньо спрямоване на ту ж мету, не є характерним і обов'язковим елементом регресного зобов'язання. Такий стан характеризує лише деякі окремі випадки регресу, а тому не може вважатися загальним правилом [11, с. 62–72].

Незважаючи на розбіжності в поглядах учених щодо правової природи й ознак регресу, варто зазначити, що він виконує ті ж функції, що й відповідальність за невиконання договірної зобов'язання або зобов'язання, що виникає із завдання шкоди, адже у кінцевому підсумку відповідальність усе одно несе винна особа. Справді, за допомогою регресного позову платник, так би мовити, «перекладає» збитки, яких він не мав зазнати, на особу, що є за них відповідальною, і тим самим викликає негативні зміни в її фінансово-майновому стані. Таким чином досягається відновлення порушеного балансу.

Суб'єктами регресного зобов'язання є кредитор (регредієнт) і боржник (регресант). Особливість кредитора полягає в тому, що він, перш ніж стати кредитором у регресному зобов'язанні, був боржником в іншому зобов'язанні, виконання якого і породило регресне зобов'язання. Об'єктом регресного зобов'язання є відшкодування, яке боржник (регресант) зобов'язаний вчинити кредитору (регредієнту). Зміст регресного зобов'язання становлять права й обов'язки сторін. У регресному зобов'язанні регредієнту належить право на одержання відшкодування, а регресант зобов'язаний здійснити його, тобто змістом регресного зобов'язання є стягнення сплаченого з винної у правопорушенні особи [5, с. 270]. Розмір регресної вимоги не може бути більше суми фактичного сплаченого кредитором в основному зобов'язанні. Це впливає зі змісту ч. 1 ст. 1191 ЦК України, де зазначено, що особа, яка компенсувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги / регресу до винної особи в розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом [12, с. 8–9].

Регресне зобов'язання є одним із видів зобов'язань, а останні, як відомо, мають певні підстави для свого виникнення. Відповідно до ч. 2 ст. 11 ЦК України, підставами для виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є: 1) договори й інші правочини; 2) створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності; 3) завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі;

4) інші юридичні факти. Також цивільні права й обов'язки можуть виникати безпосередньо з актів цивільного законодавства, а у випадках, установлених актами цивільного законодавства, – безпосередньо з актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування, з рішення суду, у зв'язку з настанням або ненастанням певної події (ч. ч. 3–6 ст. 11 ЦК України). Цей перелік не є вичерпним.

Регресна вимога не має чітко визначеної законом підстави (точніше, фактичного складу) виникнення подібно до того, як це має місце в зобов'язаннях, які випливають із договорів, із делікту або з безпідставного збагачення, що, однак, не означає її невизначеності. Для окремих категорій зобов'язань є спеціальні норми законодавства, що передбачають право регресу. В одних випадках це прямо виражено в самій нормі, що регулює відповідні зобов'язання [11, с. 66].

Для зобов'язань, які виникають через неправомірні дії поліцейських, такими нормами є положення ч. 3 ст. 1191 ЦК України, де сказано, що держава, коли відшкодувала шкоду, завдану посадовою, службовою особою органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, має право зворотної вимоги до цієї особи. Однак відповідальність вищезначених осіб у порядку регресу можлива лише за умови встановлення в їхніх діях складу кримінального правопорушення за обвинувальним вирок суду щодо них, який набрав чинності. За відсутності обвинувального вироку суду, навіть за наявності вини посадової особи органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, та притягнення такої особи до дисциплінарної або адміністративної відповідальності, права в держави звернутися з регресним позовом до такої особи не виникає.

О.А. Музика-Стефанчук стосовно цієї норми закону зауважує, що «з огляду на те, що дії слідчих, міліціонерів й інших осіб у подібних до згаданих вище справ досить рідко кваліфікуються як злочини, тому й регрес вимог до них не може бути висунуто» [13, с. 91].

Якщо ж шкода завдана поліцейськими, які не є посадовими або службовими особами органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, чи досудове розслідування, тоді для притягнення їх до відповідальності в порядку регресу треба застосовувати ч. 4 ст. 1191 ЦК України, де зазначено, що держава, Автономна Республіка Крим (далі – АРК), територіальні громади, коли відшкодували збитки, завдані посадовою, службовою особою внаслідок незаконно ухвалених рішень, дій чи бездіяльності відповідно органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування, мають право зворотної вимоги до винної особи в розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами та компенсуванням моральної шкоди).

Відповідно до пп. 9 п. 9 розд. VI Бюджетного кодексу України [14], кошти, відшкодовані державою з державного бюджету (АРК, органами місцевого самоврядування з місцевих бюджетів) згідно із цим пунктом, уважаються збитками державного бюджету (місцевих бюджетів). За поданням Казначейства України органи прокуратури звертаються в інтересах держави до суду з позовами про відшкодування збитків, завданих державному бюджету (місцевому бюджету).

Посадові та службові особи органів державної влади (органів влади АРК, органів місцевого самоврядування) (далі – органи державної влади), дії яких завдали шкоди, що компенсована з бюджету, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом. У разі встановлення в діях посадової, службової особи органів державної влади (органів влади АРК, органів місцевого самоврядування) складу злочину за обвинувальним вирок суду щодо неї, який набрав чинності, лише

до такої особи може бути пред'явлено вимоги фізичних і юридичних осіб щодо компенсування упущеної майнової вигоди та моральної шкоди у встановленому порядку (пп. 9 п. 9 розд. VI Бюджетного кодексу України).

У разі встановлення в діях посадової, службової особи органів державної влади складу злочину за обвинувальним вирок суду щодо неї, який набрав чинності, органи державної влади в установленому законодавством порядку реалізують право зворотної вимоги / регресу до цієї особи щодо відшкодування збитків, завданих державному (місцевому) бюджету, у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інше не встановлено законодавством. Органи державної влади після виконання рішень суду про стягнення коштів із рахунків, на яких обліковуються кошти державного й (місцевого) бюджету, проводять службове розслідування щодо причетних посадових, службових осіб цих органів, якщо рішенням суду не встановлено в діях цих осіб складу злочину (пп. 10 п. 9 розд. VI Бюджетного кодексу України).

Відповідно до абз. 4 пп. 10 п. 9 розд. VI Бюджетного кодексу України, за результатами службового розслідування органи державної влади й органи Казначейства України в місячний строк можуть звернутися до суду з позовною заявою про відшкодування збитків, завданих державному (місцевому) бюджету, із пред'явленням зворотної вимоги (регрес) у розмірі виплаченого відшкодування до посадових, службових осіб цих органів, винних у завданні збитків (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами та компенсуванням моральної шкоди).

Варто зазначити, що натепер можна знайти не так багато рішень судів, що виносяться за регресними позовами держави до колишніх співробітників міліції (нині – поліцейські), однак усі вони є позитивними. Як приклад можна навести рішення Лубенського міськрайонного суду у справі № 539/3511/14-п від 25 листопада 2014 р. Лубенський міжрайонний прокурор звернувся до суду в інтересах держави в особі ДКСУ до дільничного інспектора Лубенського МВ УМВС України в Полтавській області про стягнення збитків у порядку регресу. У позові прокурор указав, що вирок Лубенського міськрайонного суду від 11 листопада 2012 р. дільничного інспектора визнано винним у скоєнні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 121, ч. 2 ст. 365, ч. 3 ст. 365, ч. 1 ст. 366 Кримінального кодексу України, призначено йому покарання у вигляді 7 років позбавлення волі.

Було встановлено, що потерпілий (ОСОБА 2) звернувся до суду з позовом до дільничного інспектора Лубенського МВ УМВС України в Полтавській області (ОСОБА 1), УМВС України в Полтавській області, Лубенського МВ УМВС України в Полтавській області та Державного казначейства України про компенсування матеріальної шкоди, завданої злочинцем, у сумі 83,59 грн відшкодування судових витрат, 2 000 грн за надання юридичної допомоги та 4 500 грн завданої моральної шкоди, усього – 6 583,59 грн. Рішенням Апеляційного суду Полтавської області позов потерпілого було задоволено та стягнуто з державного бюджету України шляхом зобов'язання Державної казначейської служби списати в безспірному порядку присуджені кошти з єдиного казначейського рахунку державного бюджету України на користь ОСОБИ 2 у розмірі 6 583,59 грн 23 червня 2014 р. Державним казначейством України згідно з виконавчими листами Апеляційного суду Полтавської області від 21 жовтня 2013 р. у справі № 1618/3387/12 ці кошти були перераховані потерпілому.

Суд розглянув усі матеріали справи та встановив, що дільничний інспектор був винним у скоєнні інкримінованих йому злочинів, щодо нього є вирок суду, який набрав чинності, а також те, що потерпілому були перераховані кошти з державного бюджету України як відшкодування

завданих збитків, задовольнив позов прокурора повністю, з посиланням на положення ч. 1 ст. 1191 ЦК України [15].

Якщо ж шкоду громадянину було завдано внаслідок незаконних дій декількох поліцейських, то держава, коли компенсувала таку шкоду, має право регресної вимоги до винних осіб, які будуть нести перед нею солідарну відповідальність. Це передбачено положеннями ч. 1 ст. 1190 ЦК України, де сказано, що особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим. Те ж саме прописано й у Бюджетному кодексі України, де зазначено, якщо збитки, завдані державному бюджету (місцевому бюджету), є результатом спільних дій або бездіяльності кількох посадових та службових осіб, що призвели до завдання шкоди фізичним чи юридичним особам, такі посадові та службові особи несуть солідарну відповідальність згідно із ЦК України й іншими законодавчими актами України (пп. 10 п. 9 розд. VI Бюджетного кодексу України).

Поліцейські, які спільно завдали шкоди, несуть солідарну відповідальність за правилами ст. 543 ЦК України. Мається на увазі, що кредитор (у відносинах, що розглядаються, – держава) має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників (тобто осіб, що спричинили збитки) разом, так і від будь-кого з них окремо. Кредитор, який одержав виконання обов'язку не в повному обсязі від одного із солідарних боржників, має право вимагати недоодержане від решти солідарних боржників. Солідарні боржники залишаються зобов'язаними доти, доки їхній обов'язок не буде виконаний у повному обсязі (ч. 2 ст. 543 ЦК України). Виконання солідарного обов'язку в повному обсязі одним із боржників припиняє обов'язок решти солідарних боржників перед кредитором (ч. 3 ст. 543 ЦК України). У цьому разі особа, яка відшкодувала завдані збитки повністю, має право на зворотну вимогу (регрес) до кожного з решти завдавачів у рівній частці за вирахуванням частки, яка припадає на неї за правилами ч. 1 ст. 544 ЦК України.

Водночас у ч. 2 ст. 1190 ЦК України передбачена можливість притягнення осіб, які спільно завдали шкоди, до часткової відповідальності замість солідарної. Однак ця можливість здійснюється судом не самостійно, а тільки на підставі відповідної заяви потерпілого. Водночас частка, яку повинен відшкодувати кожен із винних, визначається відповідно до ступеня їхньої вини, тобто ступінь вини впливає на розмір відповідальності завдавача шкоди.

Як приклад можна навести рішення щодо притягнення помічників оперуповноважених оперативно-

пошукового сектора УКР УМВС України в Рівненській області до солідарної відповідальності в порядку регресу. Заступник прокурора, який подав позов в інтересах держави, зазначив у ньому, що вироком Рівненського міського суду Рівненської області від 29 січня 2013 р., залишеного ухвалою Апеляційного суду Рівненської області від 16 квітня 2013 р. без зміни, вищезазначених осіб було визнано винними у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 365, ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 366 Кримінального кодексу України, та було засуджено. Рішенням Рівненського міського суду від 21 березня 2014 р. у справі № 569/22771/13-ц була задоволена позовна заява потерпілого від неправомірних дій помічників оперуповноважених до ДКСУ в особі Головного управління в Рівненській області й УМВС України в Рівненській області та стягнуто з Державного бюджету України шляхом списання коштів з єдиного казначейського рахунку Державного бюджету України через ДКСУ в особі Головного управління в Рівненській області на його користь грошову компенсацію в розмірі 10 000 грн (компенсування моральної шкоди). Суд вирішив позов заступника прокурора про відшкодування майнових збитків у порядку регресу задовольнити повністю. У своєму рішенні він використав положення ч. 1 ст. 1191 ЦК України, відповідно до якої особа, яка компенсувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регрес) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом, а також ч. 1 ст. 1190 ЦК України, де передбачено, що особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим. Отже, відповідачі в солідарному порядку повинні відшкодувати державі 10 000 грн, що були виплачені державою потерпілому [16].

Висновок. Отже, ми визначили, що видом відповідальності, яку несе поліцейський за неправомірне завдання шкоди, є регресна відповідальність, адже держава, коли відшкодувала такі збитки, має право зворотної вимоги до винної особи. У разі ж завдання громадянину шкоди внаслідок незаконних дій декількох поліцейських останні будуть нести перед державою регресну солідарну відповідальність. У рамках дослідження нами проаналізовано різні наукові підходи до визначення понять «регрес» та «регресна відповідальність»; визначено суб'єктний склад та підстави для виникнення регресних зобов'язань. Окрему увагу звернено на особливості притягнення поліцейських до регресної відповідальності, проаналізовано судову практику із цього питання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України станом на 30 вересня 2018 р. Харків : Право, 2018. 448 с.
2. Смирнов В.Т. Регрессные иски в обязательствах из причинения вреда. Москва : Госюриздат, 1960. 133 с.
3. Гольмстен А.Х. Опыт построения общего учения о праве регресса. *Юридические исследования и статьи* / А.Х. Гольмстен. Санкт-Петербург : Тип. М.М. Стасюлевича, 1913. Т. 2. С. 157–186.
4. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар / за заг. ред. Є.О. Харитонова. Харків : Одиссей, 2007. 1200 с.
5. Березовський Р.С. Право зворотної вимоги (регресу) за цивільним законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 51. С. 268–272.
6. Гражданское право : учебник : в 3-х т. / под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. Москва : ТК «Велби», 2002. Т. 1. 765 с.
7. Гражданское право : учебник / под ред. А.Г. Калпина, А.И. Масляева. Москва : Юристъ, 2002. 536 с.
8. Гражданское право : учебник : в 4-х т. / отв. ред. Е.А. Суханов. Москва : Волтерс Клувер, 2006. Т. 1 : Общая часть. 720 с.
9. Советское гражданское право : учебник : в 2-х т. / под ред. О.А. Красавчикова. Москва : Высшая школа, 1985. Т. 1. 544 с.
10. Агарков М.М. Обязательство по советскому гражданскому праву. Москва : Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1940. 192 с.
11. Смирнов В.Т. К понятию регрессных обязательств. *Известия вузов. Правоведение*. 1960. № 1. С. 62–72.
12. Право зворотної вимоги (регресу) за цивільним законодавством України : методичні рекомендації. Шишаки : Шишацьке районне управління юстиції, 2013. 32 с.
13. Музика-Стефанчук О.А. Фінансово-правові проблеми відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів публічної влади. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 89–92.
14. Бюджетний кодекс України : Закон України від 7 жовтня 2010 р. № 2592-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.
15. Рішення Лубенського міськрайонного суду від 25 листопада 2014 р. Справа № 539/3511/14-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41572014> (дата звернення: 03.09.2020).
16. Рішення Рівненського районного суду від 16 березня 2016 р. Справа № 570/4231/15-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56460949> (дата звернення: 03.09.2020).